

teritorijalnoj vlasti *comes* (ili *dux*) Dalmacije. Međutim, čini se da to zasad ostaje na razini spekulacije. U svakom slučaju, u žestokim sukobima između različitih slavenskih ratničkih skupina oko dominacije unutar dalmatinskoga dukata prevagu odnosi politička skupina Hrvata te se s vremenom taj prostor preobražava u „kraljevstvo Hrvata” (*regnum Croatorum*), kojim od početka 10. stoljeća upravlja *rex*. Na kraju autor svoje temeljne ideje i istraživačke rezultate sažima u zaključku (*Conclusion*, 197-199).

Iako je Džino u knjizi *Becoming Slav* stavio naglasak na oblikovanje lokalnih identiteta polazeći od postmodernih teorijskih okvira (sjetimo se „postmoderne dekonstrukcije”), u razmatranoj se monografiji više fokusirao na novija arheološka otkrića ili preispitivanje postojećih pisanih izvora da dodatno dokaže svoje osnovne premise iznesene u sada kompromisnoj formi, koja je možda prihvatljivija od one iz *Becoming Slav* (sjetimo se „metamoderne rekonstrukcije”). Da sumiramo, Džino smatra da materijalni izvori ne dopuštaju govoriti o većim slavenskim migracijskim gibanjima u 7. stoljeću, odnosno identiteti lokalnih skupina u Dalmaciji doživjeli su redefiniranje kao odgovor na promijenjene povijesne okolnosti (spomenuta imperijalna evakuacija Dalmacije tijekom vjerojatno 620-ih), a ne (samo) zbog dolaska većih slavenskih skupina – koje zaista stupaju na scenu u Dalmaciji tek krajem 8. i početkom 9. stoljeća.

Džino smatra da čak i da nije došlo do napuštanja najvećega dijela provincije Dalmacije početkom 7. stoljeća, za što nalazi izravnu i slikovitu paralelu sa sudbinom Britanije početkom 5. stoljeća, proces oblikovanja srednjovjekovnoga društva ne bi bio zaustavljen, nego bi samo možda bio više nalik na onaj u postrimskoj Italiji ili Galiji. U tom smislu ironično ističe i da vrlo često tek zamišljeni „barbari” nisu doveli do društvenoga kolapsa u Dalmaciji u 7. stoljeću, nego je taj ishod bio izravni rezultat političkih odluka u Konstantinopolu. U kontekstu rata s Perzijom i

latentne avarske prijetnje na europskom tlu, Dalmacija je jednostavno postala trošak. U tom se kontekstu treba sjetiti čuvene avarsko-perzijske opsade Konstantinopola iz 626. godine.

Djelo Danijela Džina može se razumjeti kao pokušaj kompromisa između migracijske i transformacijske teze. Drugim riječima, želi poručiti da hrvatski rani srednji vijek nije monopol samo Slavena i Hrvata, nego su društvene promjene nastale kao rezultat djelovanja različitih čimbenika (i vanjskih i unutarnjih), u sklopu čega u budućnosti treba mnogo više voditi računa o ulozi domicilne populacije i nizu dokaza o izravnome kontinuitetu života u provinciji Dalmaciji. U tom smislu valja prenijeti i kako Džino pretpostavlja da je Salona posve napuštena tek negdje 60-ih ili 70-ih godina 8. stoljeća, a ne, kako se dosad najčešće smatralo, u prvoj polovini 7. stoljeća. Sve u svemu, radi se o esencijalnom štivu (kao i *Becoming Slav*) za razumijevanje početaka ranoga srednjeg vijeka na prostoru nekadašnje provincije Dalmacije i kasnijega Hrvatskoga Kraljevstva, neovisno o tome slagao se netko ili ne s autorovim stavovima. Danijel Džino postavlja neka drugačija pitanja na stare teme i time doprinosi stvaranju nove historiografske dinamike.

Ante Bećir

**Vinicije B. Lupis, Ivan Ferdinandov
Lupis – izumitelj torpeda, Rijeka:
Ogranak Matice hrvatske u Rijeci,
2021, 185 stranica**

Monografija Vinicija B. Lupisa posvećena „svim poginulim pomorcima iz obitelji Lupis diljem svjetskih mora i oceana” predstavlja autorov doprinos proučavanju i pisanju povijesti hrvatskih obitelji u širem te obitelji Lupisa u užem kontekstu. U *Proslavu* (9-13), sukladno znanstvenim standardima, autor prikazuje korištenu metodologiju, uz

ogradu od mogućeg prigovora u vezi dihotomije subjektivno/objektivno s obzirom na to da piše o vlastitoj obitelji. Svjestan težine objektivnog pisanja o navedenoj temi, autor ovdje iznosi i razloge koji su ga ponukali na pisanje djela, koji su odgovor na neutemeljena pisanja i svojanja povijesti njegove obitelji. Također upoznaje čitatelja i s problemima grafije, odnosno neujednačenog pisanja imena i prezimena kroz prošlost te predstavlja moguća rješenja tog problema. *Uvod* (13-21) ponavlja istaknutu autorovu osobnu ogradu uz koju donosi i detaljnije objašnjenje što se u ovoj knjizi može naći. Poglavlje *Obitelj Lupis iz Donje Nakovane* (21-43) donosi početak glavnoga teksta te se hvata u koštac s problemom grafije prezimena Lupis / Vukić ili kako to autor naziva, s „lutanjem u grafiji”. Ovdje se otvara i problem odnosa znanosti prema narodnoj/obiteljskoj predaji za koji autor, koliko je to već moguće, pronalazi potvrdu u dokumentima. Poglavlje *O nekim istaknutim članovima obitelji Lupis* (43-61) donosi kratke biografije istaknutih pripadnika obitelji Lupis, uglavnom iz ogranka obitelji koji nije u izravnom odnosu s obitelji izumitelja torpeda. Opsegom najveće poglavlje *O obitelji Lupis u Rijeci* (61-99) bavi se naslovnim junakom djela, Ivanom Ferdinandovim Lupisom i njegovim, riječkim, ogrankom obitelji. Na temelju spisa iz Vojnog arhiva u Beču autor rekonstruira Ivanovu vojnu karijeru te se potom osvrće i na razvoj ideje torpeda u suradnji s Robertom Whiteheadom. Njegove uspjehe autor naziva „drugim vrhuncem obitelji Lupis”. Poglavlje naslovljeno *O drugim obiteljima Lupis i Lupi iz Dubrovačke Republike* (99-115) bavi se takozvanim „stranim” Lupisima, odnosno pojedincima koji nisu u izravnom krvnom srodstvu s autorovom obitelji, a pritom je posebice istaknut život i djelovanje don Arkandela Lupisa. Posljednje, kratko poglavlje (*O heraldici obitelji Lupis* (115-121)), bavi se kratkim osvrtom na stjecanje plemstva Lupisa i vjerojatnim utjecajima na konstrukciju grba. *Zaključak* (165) donosi kratku rekapitulaciju položaja

Lupisa u povijesti te ove knjige u suvremenoj historiografiji. Glavna vrijednost ove monografije, osim u razlomljenim tragovima prošlosti iz fragmentiranih biografija temeljenih na obilatoj arhivskoj građi koju je autor prikupio i obradio, sastoji se upravo u toj arhivskoj građi kojom djelo obiluje. Na svakome koraku u knjizi može se naći neki izvorni trag prošlosti kojeg je autor odlučio istaknuti, poput rukopisa svadbene pjesme koju je napisao Ivan Lupis Vukić svojem rođaku na dan vjenčanja. Tako su knjizi priložena i dva izvorna spisa iz arhiva u Beču u njihovoj cijelosti: jedan o umirovljenju naslovnog junaka, a drugi o dodjeljivanju mu plemstva. Upravo ti dokumenti služe kao svjedočanstva tekstu kojeg prate te idu u prilog autorovoj stručnosti. Iako je djelo zbog specifičnosti teme kojom se bavi možda prije svega namijenjeno užem krugu čitatelja, ono sasvim sigurno koristi svima kao primjer savjesnog prikupljanja i obrade arhivskog gradiva te pisanja obiteljske povijesti na temelju iste.

Goran Ovčariček

Marko Jerković, ed., *Institutional Aspects of Church and Social History*, Zagreb: University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies, 2021, 223 stranice

Knjiga *Institutional Aspects of Church and Social History*, riječima urednika Marka Jerkovića, prikazuje rezultate akademskoga kolokvija održanog u Zagrebu 29. svibnja 2018. na tadašnjim Hrvatskim studijima, u suradnji znanstvenika sa Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Peču. Knjiga je dio serije *Institutions and Individuals*, a tiskana je u nakladi Fakulteta hrvatskih studija na engleskom jeziku. Podijeljena je u tri poglavlja s po tri rada.

Radovi prvoga poglavlja, *Concepts and Structures*, usmjereni su na analizu različitih pojmova i njihovih funkcionalnih uloga u